PANAIT ISTRATI

COPILĂRIA LUI ADRIAN ZOGRAFI
KIR NICOLA

KIR NICOLA

La căldura înăcrită a unui cuptor de plăcintărie — cuptorul lui kir Nicola — simţi Adrian pentru întâia oară, la început nelămurit, pe urmă cu deplină înţelegere, crescând în el iubirea pentru prietenie. Avea atunci abia paisprezece ani.

Pentru mahalagiii din strada Griviţei, kir Nicola era când turc, când grec, când albanez, numai pentru că îl auziseră vorbind aceste trei limbi, aparţinând acestor trei neamuri. Dar cumetrele se înţelegeau mai repede când îl numeau „venetic".

Venetic, bineînţeles, ca orice străin care vine şi se stabileşte în altă ţară. Pentru această clevetire, ar fi nedrept să-i învinuieşti numai pe brăileni, aşa de asemănători cu locuitorii oricărei alte ţări din Apus. Şi unii, şi alţii, de altfel, primesc cu braţele deschise pe venetici, de îndată ce aceştia se îmbogăţesc. Ba le mai dau şi fetele. slăbiciune de-a lor. Kir Nicola n-avea să se teamă de ea, mai întâi, fiindcă nu era nici bogat şi nici tânăr, şi al doilea, fiindcă era foarte murdar. Adrian — de câteva zile vecinul plăcintarului — fu izbit de această murdărie.

Kir Nicola era un bătrânel scund, cărunt, cu barba şi cu mustăţile îngălbenite de tutun. Nu puteai să-i ghiceşti vârsta. Semăna cu dugheana lui joasă, prăfuită, adâncită în pământ de un metru ,dugheană care era, în acelaşi timp, şi cuptor şi prăvălie, şi care văzuse trei generaţii de plăcintari frecându-i zidurile şi tocindu-i piatra din prag. Ca şi cuptorul său — uriaşă locomobilă turtită, lipită cu lut galben şi ocupând trei sferturi din prăvălie — ca şi uneltele sale: lopeţi, scânduri, tăvi, kir Nicola era în întregime îmbibat cu untură şi tăvălit în făină, începând cu papucii scâlciaţi şi pantalonii lustruiţi, nedespărţita lui haină a cărei culoare nu se mai cunoştea, fiind ascunsă sub o coajă groasă de cocă scorojită, prăjită la foc — şi sfârşind cu căciuliţa, atât de unsuroasă, încât la căldură, grăsimea se topea şi se scurgea pe frunte.

Aceasta nu împiedeca tineretul mahalalei să-şi lingă degetele, după ce mânca de cinci sau zece bani din vestita lui plăcintă.

Îi plăcea şi lui Adrian plăcinta. Dar, tânăr şi setos de a cunoaşte viaţa, era ceva care îi plăcea şi mai mult: atmosfera plăcintăriei şi a plăcintarului însuşi — o lume pe care o descoperea prin propriile lui mijloace.

Soarta omului nu e altceva decât propria lui personalitate şi ea se

arată din leagăn. În zadar se spune că mediul social înrâureşte şi ciopleşte fiinţa omenească, el nu schimbă nimic. Acela care este sortit să conducă o băcănie, va rămâne cu suflet şi cu pricepere de băcan, chiar dacă se va fi născut în purpură şi va fi avut dascăl pe vreun Fénelon, şi chiar dacă mediul social îl împinge la cârma unui regat. Dimpotrivă, un altul care a venit pe lume pe un morman de gunoi şi care a trăit numai printre haimanale, poate să rămână neştiutor de carte toată viaţa, va fi totdeauna un gânditor şi un focar de lumină, dacă tainicele cuptoare ale concepţiunii l-au făurit cu comori de gândire şi cu simţăminte înalte. Dintr-un geniu bun, mediul social nu va face niciodată un geniu rău şi nici o lichea. Din omul-păpuşă va putea face, după voie: un negustor de vin sau un searbăd avocat. Asupra acestei păpuşi, mediul social îşi va putea exercita toate influenţele. Faţă de celălalt însă, va fi neputincios. Şi, astfel, nimic nu va fi schimbat, nici într-un caz, nici în altul.

Locuitorii acestei mahalale, care egala în murdărie mahalalele vechiului Cairo sau ale vechiului Alep, îl învinuiau pe kir Nicola de a fi murdar. Şi era, într-adevăr. Dar ceea ce silea pe ştrengarii şi pe fetiţele din partea locului să nu prea treacă pragul simigeriei, era faima lui de satir. Să recunoaştem că kir Nicola avea şi aerul.

Adrian ceru părerea mamei sale. Aceasta, foarte încurcată, îi spuse:

— Dragul meu copil, hoţul e cu un păcat şi păgubaşul cu o sută. Nu-l cunosc pe kir Nicola decât de o săptămână, dar am încredere în el. I se citeşte bunătatea în ochi... Şi eu cred în ochii omului. Omul poate să mintă, cum vrea cu vorba, nu poate însă să ascundă nimic cu privirea.

Şi iată-l pe Adrian stând pe banca plăcintăriei, cu o carte pe genunchi, aşa cum făcuse şi înainte de a cere sfatul mamei sale. Părăsise, după un an de trudă, viaţa de rob pe care o duce un băiat de prăvălie, şi acum, setos de citit şi de libertate, fără să se împrietenească cu nici un băiat de vârsta lui, îşi câştiga timpul pierdut, citind, hoinărind şi cercetând în marea carte a vieţii: inima omenească.

Fără îndoială, lumea e plină de inimi, dar mai toate seamănă cu buruienile acelea netrebuincioase care cresc la marginea drumurilor: mai mult preţuieşte un cartof. Când, iată că se ivi kir Nicola, cu inima lui... Şi atunci fu cu totul altceva.

Ca toată vecinătatea, kir Nicola auzise şi el că o văduvă, spălătoreasă, împreună cu copilul ei, a închiriat două odăi, în casa alăturată simigeriei sale.

Îndată, cumetrele răspândiră vestea că noua vecină a trăit cu un grec şi că băiatul ei era deci un caţaon. Copiii, maimuţărind pe părinţi, începură să fredoneze după Adrian, de cum îl zăriră:

Grec, grec, parpalec,
Dă-mi spinarea să ţi-o frec,
Cu cenuşă După uşă,
Cu smoală După oală.

Plăcintarul fu foarte mirat să constate că “parpalecul" îşi vedea de drum, fără să răspundă la ocară aruncând cu pietre, cum era obiceiul. Uimirea fu şi mai mare, când băgă de seamă că Adrian avea totdeauna o carte la el, că se ducea cu ea la câmp, se înapoia, că îi spunea bună-ziua după ce isprăvea de mâncat bucata de plăcintă şi se uita drept în ochii omului,spre deosebire de ceilalţi băieţi, care întorceau privirea, ca şi cum ar fi avut ceva de ascuns. Aşa că era mulţumit când îl vedea, uneori, aşezându-se pe banca prăvăliei şi stând ceasuri întregi.

Pe de altă parte, lui Adrian îi plăcea să vorbească greceşte cu kir Nicola.

— Dar, spunea el, kir Haralambe — era numele stăpânului de la care plecase — m-a făcut să plătesc scump limba lui. Cred că palmele pe care le mâncam de la el, într-o singură zi, întreceau numărul cuvintelor greceşti pe care le învăţam în ziua aceea. Şi doar kir Haralambe se simţea mândru, ştiindu-mă fiu de grec.

Kir Nicola exclama:

— Ei! More Adrian! Greci, turci sau tătari, nu suntem decât nişte bieţi oameni. Naţiunea este un cuvânt cu care se împăunează două feluri de oameni: şireţii şi proştii. Din păcate, se mai găsesc şi câţiva oameni de bună-credinţă, şi numai mulţumită lor se mai menţin hotarele. Altfel, cuvântul naţiune ar fi pierit de mult.

— Atunci, kir Nicola, tu nu crezi în patrie? Întrebă Adrian.

— Ba da, pedaki-mu, cred, noaptea când lucrez singur. Îmi aduc aminte că aici sunt „ticălosul de albanez". Atunci mă gândesc la munţii frumoşi în care m-am născut şi unde am petrecut o copilărie blajină şi tristă... Şi, în clipele acelea, cânt sau plâng: dar niciodată nu m-apucă pofta de-a strânge vreun om de gât, gândindu-mă la patria mea.

Pe când vorbeau, femei şi copii intrau şi ieşeau fără încetare. Veneau să coacă o pâine, un dovleac, o bucată de carne pe varză călită. Oamenii mai cu stare aduceau cozonaci, lipovencele seminţe de floarea-soarelui, pe care le vindeau ca să câştige un ban. Pentru fiecare coacere şi după importanţa ei, kir Nicola lua un gologan sau doi. Se întâmpla uneori să fie nemulţumiri şi certuri: fie că mâncările erau prea coapte, fie că nu erau îndeajuns. Plăcintarul era învinuit, de multe ori, că a şterpelit untură sau

felii de slănină ce se aflau în tavă.

Trei sferturi din femeile care veneau la cuptor erau sărace şi veşnic însărcinate. Ele nu aduceau la copt decât dovleci. Cu vestmintele murdare, rupte sau cârpite, cu păru încâlcit, cu gâtul nespălat, cu picioarele goale şi crăpate, femeile astea nu scăpau niciodată prilejul de a fi cu burta mare, şi abia şi-o goleau, că le vedeai iarăşi cu ea la nas. Fiecare nenorocită era totdeauna întovărăşită de o droaie de ţânci, agăţaţi de fustele ei, aproape goi, cu mucii la gură, cu burta umflată de pepeni, ori de ciorbă lungă. Cum le luceau ochii ţâncilor după plăcintă! Le lăsa gura apă: copiii înghiţeau în sec, iar mamele scuipau în lături. Privind pântecul gogonat al bietei femei, kir Nicola lua gologanul pentru coacerea dovleacului şi-i dăruia o bucată de plăcintă, care făcea doi gologani. Femeia împărţea plăcinta cu “dracii" ei, apoi, lingându-şi degetele, mulţumea:

— Să te răsplătească Domnul înzecit! Şi explica: Nu eu poftesc aşa, ci plodul din mine... Cât despre şerpii ăştia, de, ce să le fac? Sunt băieţi şi, dacă poftesc prea tare, ar putea să le cadă... ouşoarele!

Unele din aceste femei plecau, deseori, fără să dea gologanul, făcând pe uitatul.

Kir Nicola le lăsa:

— Ce vrei, bre Adriani, spunea el, mai bine pierd gologanul, decât să le chem şi să le fac de ruşine. Asta mi-ar face mai mare supărare!

Cu toate astea, aceeaşi femeie, a doua zi, stând în poartă, ţipa vecinei:

— Afurisitul ăsta de albanez, s-a îmbogăţit de când ţine plăcintărie în mahalaua noastră!

Câteodată, cumetre mai îndrăzneţe spuneau cu tâlc — mai ales de când kir Nicola căpătase învoirea să vândă plăcintă şi covrigi soldaţilor de la cazarma de cavaleri:

— Îţi merge, tătucule, îţi merge! o para de ici, o para de colo, s-adună! Trebuie să ai căptuşeala bunzii garnisită cu bumăşti de o mie: se vede că d-aia n-o dezbraci niciodată!

De câte ori Adrian auzea vorbindu-se astfel, deschidea ochii mari. Bănuia şi el că plăcintarul o fi strâns ceva bani, dar nu credea să aibă avere, aşa cum pretindea lumea. Kir Nicola, citind întrebarea în ochii micului său prieten, se dezvinovăţea:

— Ah, cardia-mu!... În viaţă, nu ştii niciodată cum să faci, ca să fie bine! Când n-aveam un ban chior şi-mi târam pe străzi sărăcia de trei covrigi în coş, toţi îmi ziceau „păduchiosul". Azi, când după douăzeci de ani de trudă, am ajuns să agonisesc un ban, sunt pizmuit, lumea nu mă mai scoate din „ticălosul de albanez". Şi nu ştiu dacă nu mă simt mai

ruşinat acum decât înainte!

— Kir Nicola, îi spunea Adrian, sărac ori bogat, cred c-ai fost totdeauna bun şi, deci, nu trebuie să te simţi ruşinat de nimic...

Văzându-l pe Adrian fără lucru, citind mereu, kir Nicola îi zise într-o zi:

— Ia spune, file-mu, dac-ai veni la mine să-mi ajuţi, crezi că asta n-ar fi pe placul mamei tale? Te-aş privi ca pe copilul meu, te-aş hrăni şi ţi-aş da cincisprezece lei pe lună. Ce ai de spus?

Adrian, care era mâhnit de a o vedea în fiecare zi pe mama lui istovindu-se la albia de rufe, prevăzuse această ofertă. În zilele când stăteau de vorbă, el şi cu mama sa — fiind înţeleşi amândoi, asupra cinstei plăcintarului — izbutise să capete dinainte încuviinţarea ei.

— Sunt gata să viu când vei voi, spuse el binevoitorului kir Nicola. Eu m-am gândit de mult la asta, iar mama e mulţumită şi nu se împotriveşte: ea ştie că n-ai să mă baţi. Şi sper că-mi vei da voie să şi citesc în clipele de răgaz.

— Ne-am înţeles!... Aşa are să fie... Dar, ia spune-mi, psihi-mu, ce-i cu cititul ăsta de dimineaţă până seară? Râvneşti oare să te faci „dascalos”?

— Nu. Nu citeşte cineva numai ca să ajungă profesor. Îmi plac cărţile, atâta tot!

— Totuşi, ai isprăvit şcoala.

— Am isprăvit şcoala primară: în cărţile acestea însă, găsesc lucruri mult mai frumoase.

— Ah, da! Înţeleg, sunt poveşti de dragoste şi cu întâmplări nemaipomenite.

Adrian protestă:

— Nu, eu nu mă înnebunesc după aşa ceva. Sunt şi lucruri mai bune de citit!

— Ce anume?

— Ei bine, lucruri foarte serioase!

Kir Nicola oftă:

— Ei, pulaki-mu!... Lucrurile serioase nu cred să se găsească în cărţi. Eu cred că le întâlneşti numai în viaţă. Cărţile nu ne învaţă cum să facem să trăim mulţumiţi şi, chiar dacă ne-ar învăţa, tot nu ne-am lua după ele.

— Te înşeli, kir Nicola, în cărţi găseşti frumosul şi adevărul.

— Frumosul şi adevărul! Nu astea te ajută să trăieşti!

— Pe mine astea mă fac să trăiesc — şi să trăiesc fericit!

— Dar eşti sărac, trebuie să-ţi câştigi pâinea!

— Asta nu face nimic: voi da burţii numai atât cât îi trebuie, iar ceea ce-mi va mai rămâne din câştig, voi da pe cărţi.

Plăcintarul era cu adevărat mişcat.

— Ah! Încăpăţânatule! Nu vrei să mă crezi... Am să-ţi povestesc atunci ceva de pe la noi. Familia noastră, în Albania, este încrucişată cu sânge grecesc. Mama mea avea doi fraţi mai mari, barba Spiro şi barba Vangheli. Copilăria mea a fost strâns legată de ei, şi iată ce-am văzut şi auzit... Părinţii lor erau înstăriţi. Cum au văzut că barba Spiro, cel mai mare dintre fraţi, avea darul învăţăturii, au hotărât să-l trimită la şcoli înalte, în Atena. Acolo, acest rufian a ieşit întâiul. Asta îi făcu pe părinţi să-şi piardă capul. Cu jertfe mari l-au trimis în Germania, apoi în Franţa, încredinţaţi că odorul lor va ajunge un Socrate. A ajuns, este adevărat, un mare „dascalos" de filozofie la Atena, a scris cărţi, a făcut să se vorbească mult despre el şi s-a retras, încă tânăr, în satul nostru, unde a cumpărat pământ, şi scrie mereu. Nu mi-am vârât niciodată nasul în cărţile lui, dar cunoscătorii pretindeau că se găsesc în ele lucruri „frumoase şi adevărate". Asta se prea poate. Numai, şi aici e întrebarea: la ce folosesc „frumosul şi adevărul"? La ce servesc? O! da, bineînţeles, i-au folosit lui barba Spiro, dar numai lui! Ducea o viaţă retrasă, cu nevasta bogată pe care o luase. Nici un sărac nu îndrăznea să bată la uşa lui. Toată ziua în halat de mătase şi în papuci cusuţi cu fir, nu făcea decât să fete veşnic „adevăr şi frumos". Pe noi ne sfida şi nu-şi ascundea dispreţul faţă de ţăranii care-l salutau, când ieşea în trăsură, tolănit ca un paşă.

Durerea de a-l vedea atât de nepăsător la tot ce nu era el, a omorât pe bieţii lui părinţi. Au murit în acelaşi an, lăsând pe mama mea şi pe barba Vangheli într-o sărăcie neagră. Şi, când acesta, într-o zi de supărare, îi spuse fratelui său că e un „egoist" şi că a ajuns acolo unde este, cheltuind toată averea părintească, barba Spiro porunci slugilor să-l dea afară, strigându-i: „Cei săraci cu duhul trebuie să se mulţumească cu ce le dă Dumnezeu".

În vreme ce el ajunsese mare filozof, mama se căsătorise cu un mic negustor de brânză, şi o ducea greu. Barba Vangheli se făcu cojocar, se însură, din dragoste, cu o fată din sat, săracă dar cinstită, pe care o învăţă meşteşugul lui, şi munciră împreună, până ajunseră aproape să-şi piardă vederea. Au îmbătrânit înainte de vreme. Cei doi copii ai lor au fost seceraţi încă de mici, apoi soţia lui s-a dus şi ea după ei, şi barba Vangheli a rămas singur.

L-am cunoscut după ce a rămas văduv. Citea şi el, atât cât îi îngăduiau ochii, în nopţile când somnul îl părăsea. Scria şi el deseori, dar... ca să răspundă unor nepoţi nevoiaşi, plecaţi departe de ţara lor, iar scrisorile lui erau totdeauna întovărăşite de un mic mandat poştal. După moartea care îi răpise tot ce avusese mai scump pe lume, veni lipsa, aproape sărăcia, dar, cu toate suferinţele şi necazurile, sufletul lui

rămăsese bun.

Când, la nouăsprezece ani, am fost nevoit să-mi părăsesc ţara şi să-mi încerc norocul aiurea, mama, văduvă, mi-a pus într-o pungă tot ce avea, dar era prea puţin. Atunci m-am dus să văd pentru cea din urmă oară pe cei doi unchi ai mei. Barba Spiro, mirosind frumos a cosmetic, se juca în grădină cu cei trei copii ai lui, învăţându-i să arunce cu discul şi cu suliţa. Nu-şi ascunse nemulţumirea ce-i produceam, îmi dărui cu mărinimie o oca de brânză de capră şi un şal vechi, apoi îmi depuse pe frunte o sărutare, rece ca inima lui. Am plecat de la el plângând. Ieşind afară, am aruncat peste zidul proprietăţii lui şalul şi brânza şi am frecat cu iarbă locul unde mă sărutase.

Barba Vangheli mă primi cu dragoste, cu surâsul lui stoic pe buze. Îşi scoase ochelarii, îmi dădu un scaun să stau şi-mi vorbi despre multe. Îmi povesti unele păţanii din viaţa lui şi-mi spuse tot ce trebuia să ştie un copil care pleacă în lume, fără bani şi fără pricepere. Apoi, scoase din dulapul lui o pungă, mi-o puse între mâini şi, strângându-mi-le tare, îmi spuse: „Iată, matia-mu, asta e tot ce pot să-ţi dau. Cheltuieşte cu chibzuială, dar nu fi nici zgârcit, nici hain. Mai bine să înduri sărăcia, decât să stai nepăsător la foamea aproapelui tău. Dumnezeu să te aibă în pază, adio! Eu nu te voi mai revedea". Şi mă strânse în braţe. Nu mult după aceea muri.

Iată, Adriani... Cărţile nu-i fac buni, pe cei care le scriu.

Adrian rămase uimit. Se îndoia.

— Kir Nicola, e adevărat tot ce mi-ai povestit?

— Îţi jur pe lumina ochilor mei, că nu ţi-am spus decât adevărul!

— Dar cum se poate să scrii cărţi pentru oameni, fără să-i iubeşti?

— Foarte bine: pentru a câştiga bani şi...

— Se câştigă bani, scriind cărţi?

— Mulţi, uneori: dovadă, barba Spiro: şi apoi, glorie.

— Ce glorie? Nu există glorie, dacă ai inimă de piatră!

În seara aceea, culcându-se, Adrian începu să se îndoiască de ceea ce iubea el mai pătimaş, după libertate: slova dumnezeiască, nepreţuita slovă tipărită, fraza cuprinzătoare de iubire şi de adevăr, care înmoaie inima şi uimeşte gândul — slăvită zeiţă, literatura! Citea tocmai Crimă şi pedeapsă de Dostoieski. Luă cartea şi pătrunse cu privirea numele autorului pe care îl preţuia cel mai mult, ca şi cum ar fi voit să-i smulgă taina vieţii. Se întrebă: “Dostoievski să fi avut oare sufletul tot aşa de hain ca profesorul de filozofie?"

A doua zi, dis-de-dimineaţă, îndată după plecarea mamei sale, se duse să dea târcoale prin faţa liceului Bălcescu, cercetând pe elevii care intrau. Adrian opri unul, cel mai bun coleg al lui din clasele primare, fost

vecin de bancă, şi îi spuse aşa, deodată:

— Cunoşti tu vreo Biografie a lui Dostoievski?

— Nu, nu cunosc nici una, răspunse cel întrebat.

— Ce învăţaţi voi, atunci, la şcoală? se miră Adrian.

— Ehei, şefule, dacă îţi închipui că ne pierdem vremea cu aşa ceva, te înşeli!

— Crezi că îţi pierzi vremea, citind vieţile oamenilor mari?

— Astea sunt fleacuri! ... Aici înveţi să-ţi deschizi cu uşurinţă drum în viaţă. Dar, dacă vrei, pot să-ţi caut hârţoaga în biblioteca liceului şi să ţi-o dau la prânz.

— Ţi-aş fi foarte recunoscător... Voi veni s-o iau.

Întinzând lui Adrian o mână moale, tânărul care se gândea deja la o viaţă uşoară, dispăru pe poarta liceului.

Întristat, Adrian o luă de-a lungul bulevardului Cuza, vorbind cu el însuşi: „Hârţoaga... Astea sunt fleacuri... Iată unul care va ajunge profesor de... În felul lui barba Spiro. Îi e frică să nu-l trimită tat-su, să păzească porcii în baltă".

La ora când ies elevii din fabrica de „vieţi uşoare", printre băieţii de toate vârstele, Adrian îşi văzu prietenul coborând treptele, cu un coleg dintr-a şasea, un tânăr înalt cu figura distinsă, foarte slab, fiul unui popă cinstit care-şi făcea din meseria lui un apostolat.

De departe încă, cel dintâi spuse celuilalt, arătându-l pe Adrian:

— Acesta e amicul care se ocupă cu vieţile oamenilor mari! Mama lui e spălătoreasă, el e slugă şi se prăpădeşte după vieţile oamenilor mari. E locul să spui: „Ce-i lipseşte chelului? Tichie de mărgăritar!"

Băiatul popii fu indispus de această grosolănie, mai ales când îl văzu pe Adrian roşind până în vârful urechilor, mulţumit totuşi de a avea cartea atât de mult dorită. Spuse tovarăşului său aceste cuvinte, care fură pe placul lui Adrian:

— Judeci rău, Alexandre, e mai lăudabil să te preocupe vieţile oamenilor mari, decât vieţile marilor bandiţi. Şi, îndreptându-se către cel ruşinat: Nu citeşti decât cărţi de acestea, prietene?

— Da, domnule.

— Faci foarte bine. Continuă.

Cartea era Amintiri din Casa Morţilor şi debuta cu o splendidă biografie a lui Dostoievski, douăzeci de pagini, semnate GeoBrandes.

Nerăbdător, ca un copil care a primit o prăjitură, începu să citească, în drum spre casă, şi văzu cât de dureroasă a fost viaţa nefericitului scriitor. Îi ceru iertare plângând, că se îndoise de el, şi blestemă pe toţi profesorii de filosofie din lume.

Cu cartea în mână, intră ca o vijelie la kir Nicola.

— Ei, babacule, acum să te ţii bine la ce-o să-ţi spun! Află că unchiul tău Spiro şi-a greşit meseria, trebuia să se facă brânzar, nu scriitor. Uite aici viaţa unui scriitor... Şi, gâfâind, cu glasul sugrumat de emoţia celui care triumfă, Adrian citi plăcintarului biografia revelatoare, silindu-se să scoată în relief paginile dureroase. Bietul om ascultă până la capăt, nu pricepu mare lucru şi rămase cu convingerile lui.

Aşa se întâmplă totdeauna în viaţă: cei care îţi sunt mai dragi, nu înţeleg nimic din ceea ce tu iubeşti mai cu patimă.

Chiar a doua zi, Adrian începu să ajute cu râvnă pe stăpânul său prieten, kir Nicola, dar, în timp de o săptămână, fu obiectul de batjocură al mahalalei. Mama sa se prefăcu că nu ia în seamă această răutate, totuşi suferi. Adrian însă nici nu se sinchisi. Primea cu dispreţ huiduielile băieţilor, care veneau să-l batjocure până sub ferestrele plăcintăriei. Apoi, nu mică îi fu surpriza când se văzu linguşit de foştii lui prigonitori, lacomi de o bucăţică de plăcintă.

Aceştia se opreau, numeroşi, în faţa prăvăliei, pândind clipa cea mai potrivită pentru a cerşi câteva fărâmiţe. Cel mai adesea, intrau cu toţii în urma unuia dintre ei, care cumpăra. Acesta era numaidecât înconjurat, rugat să-şi aducă aminte de zilele când şi el gustase din „cinstea altuia".

— Nu uita, stăruia câte unul, că şi eu am împărţit totdeauna cu tine!

Dar, de regulă, fericitul posesor al plăcintei se făcea că n-aude şi se îndopa singur, pe când ceilalţi scuipau printre dinţi.

Cum plăcinta nu se vinde cu cântarul, ci „după ochi", kir Nicola căuta să fie cât mai drept, deşi uneori avea şi el toane, favorizând şi nedreptăţind, la întâmplare. Când înfigea cuţitul lui lătăreţ, micul cumpărător împingea cu umărul în vânt, ca să iasă bucata mai mare, dar nu era niciodată mulţumit. Băieţii îl învinuiau pe „albanez" că e mai darnic cu fetele, pe care le lua câteodată de mijloc, cu o foarte îndoielnică dragoste părintească. Căci kir Nicola nu era bătrân. Şi când vreo ştrengăriţă cu ochii îndrăzneţi, cu pulpele goale până peste genunchi, cu sânii frumoşi şi tari sub cămăşuţa străvezie, se rezema de pervazul uşii, cerşind din ochi o bucată de plăcintă, în kir Nicola se aprindea un foc mai tare decât cel din cuptor. O lua de bărbie şi-i spunea:

— Ce vrei, mititico?

— Ah! Mor de poftă să mănânc o bucăţică!

— Şi n-ai parale?

— Nu... n-am... Dar dacă eşti bun, dă-mi, te rog, coaja aia, care atârnă la margine. Mă usuc de poftă!

Albanezul înfigea în ochii micuţei privirea lui scăpărătoare, începea apoi să fluiere un cântec din ţara lui, lua cuţitul şi tăia o bucată. Fetiţa se înduioşa într-atâta, încât nu mai putea să refuze nimic unui om atât de darnic. Dar kir Nicola nu era satir, îşi înăbuşea dorinţele şi se mulţumea să mângâie părul pofticioasei copile, în timp ce aceasta muşca cu zgârcenie din plăcintă, ca s-o facă să dureze mai mult. Simigiul îi spunea, mai mult ca să vorbească singur, decât s-o convingă.

— Fetiţa mea... Frumuşico! să nu fii sclava unei pofte! Cu un altul în locul meu, bucăţica asta de plăcintă ar fi putut să te coste fecioria! şi, mai târziu, când vei fi poate „una prima donna", sărbătorită de oameni care vor bea şampanie din pantoful tău, îţi va părea rău că ai dat, pentru o fărămitură de plăcintă, o „marfă" care putea să-ţi aducă o moşie! Apoi, întorcându-se către Adrian şi vorbindu-i în greceşte, o schimba: Nu-i deloc adevărat, more Adriani! Când „marfa" fetelor e bună, ele o dau totdeauna pe-o bucată de plăcintă sau de alviţă, fiindcă atunci e dispreţuită de prinţi, care n-o preţuiesc, decât după ce a trecut prin mâinile... plăcintarilor!

Kir Nicola trăia, de altminteri, în concubinaj cu o femeie mult mai tânără decât el, altădată zglobie şi fermecătoare, acum roasă de tuberculoză, trăindu-şi ultimele zile, dar trăindu-le cu patimă, bătându-şi joc de sfaturile doctorului, fumând, bând, benchetuind — fără teamă de moartea care bătea la uşă — şi amestecând lacrimile de bucurie cu cele de părere de rău.

Lelea Zinca fusese lucrătoare la Regie, în Bucureşti, de unde un om cu stare o scosese pentru a o lua de nevastă. Dar îl părăsise după un an, fugind cu kir Nicola la Brăila, unde înmormântă nu numai amintirea unui soţ searbăd şi ţâfnos, ci şi tinereţea ei, repede ofilită de lipsa de cumpătare.

,,N-aveam decât optsprezece ani când l-am cunoscut pe Nicola, povestea ea lui Adrian, cu care se împrietenise iute. Dar, parşivul de plăcintar, deşi motan bătrân, îmi plăcu grozav când într-o zi îndrăzni să-mi spună mie, madam Vasilescu, îmbrăcată numai în mătase şi clientă bună a plăcintăriei lui: «Ah! porumbiţo! Aş sta zece ani în ocnă, numai să-ţi pot săruta ochii tăi ca murele!» Înţelegi, Adrian? Zece ani de ocnă pentru un sărut, asta îţi place mult, când ai şaptesprezece ani! Aşa că îl lăsai să mă sărute: şi, în loc să-l trimit la ocnă, îi cerui alte săruturi, căci cu cât primeam, cu atât doream mai multe. Pe urmă, uite aşa, m-am purtat şi eu ca una care nu e defel cucoană mare: l-am lăsat baltă pe slutul meu, cu mătăsurile lui cu tot, şi am fugit cu craiul care era gata să facă zece ani de ocnă pentru un sărut. Vezi! Nu-mi pare rău de nimic, decât de viaţa mea care se duce!"

De o curăţenie rară, împinsă până la manie, lelea Zinca, veşnic ghemuită pe divanul ei, striga oricăruia care voia să intre: — Ei!... Şterge-ţi picioarele!

În fiecare sâmbătă, zi de mare curăţenie — ca să mai schimbe puţin înfăţişarea modestei sale odăi — muta mobilele, opintindu-se singură să ducă patul în locul bufetului, bufetul acolo unde se găsea înainte scrinul, şi aşa mai departe. Pe urmă, din nou, după câteva Săptămâni, mobilele îşi reluau locul, după ce făcuseră înconjurul încăperii. Seara, când venea acasă, spălat şi ferchezuit, şi vedea schimbările, kir Nicola scotea o exclamaţie scurtă şi cântată:

— Altă Modă, more Zincuţa mea!

Vorba aceasta, veşnic aceeaşi, plăcea Zincuţei sale şi o mai îmbuna puţin. Căci, cu toată bunătatea tovarăşului ei de viaţă, biata femeie, din pricina suferinţei, se făcuse rea ca o zgripţuroaică şi se certa cu toată lumea. Kir Nicola n-o contrazicea niciodată şi se silea să-i împlinească toate voile. Acestea, uneori, mergeau până la destrăbălare.

Astfel, în toate duminicile, lelea Zinca aduna „prieteni şi prietene" sub umbrarul din grădină, dându-le o masă copioasă, cu curcan, rachiuri şi vinuri din belşug, de unde nu lipsea niciodată armonica sau „pianul". Atunci se îmbăta, până ce-şi uita de ea. Dădea semnalul petrecerii, cântând romanţe, acompaniată de ţipetele armonicei, pe care le înstruna, încetinindu-le sau iuţindu-le, cu un deget isteţ, şi sfârşea pe la două dimineaţa cu cântece obscene, lacrimi şi ocări pentru toată lumea, începând cu bărbatul şi terminându-şi săpuneala pe capul bietului muzicant.

Explozia debuta aproape totdeauna cu învinuirea pe care i-o aducea lui kir Nicola, de-a nu lua parte destul de vie la veselia generală:

— Ia uitaţi-vă la parşivul ăsta de albanez! izbucnea ea, arătând către kir Nicola — bolocanul ăsta rebegit, care n-a deschis gura toată seara decât ca să înghită friptură de pui şi ca să râdă ca un nătărău, pe câtă vreme cu javrele lui turceşti ştie să cânte şi să toarne la glume! Ticălosule, tu m-ai nenorocit! Păduchios nelegiuit! Haimana fără Dumnezeu! Am avut orbul găinilor, când m-am amorezat de tine! şi iată că acum trebuie să mă maimuţăresc, să-mi scot sufletul, să scuip sânge, ca să-l înveselesc pe mocofanul ăsta... ca şi pe voi, haită de flămânzi şi linge-talere, care vă îndopaţi la masa mea, dar care nu daţi niciodată un prânz altora! Ieşiţi afară, nespălaţilor, nu mai vreau nici să vă aud de nume!

Şi băgând de seamă că muzicantul ascultă şi râde pe înfundate:

— Şi tu, cerşetor de răspântie! Ce faci acolo? Ce stai să tragi cu urechea la ce nu te priveşte? Ia fă bine şi închide uşa pe dinafară, şi să nu te maiprind pe-aici, golanule!

La început, ofticoasa fu foarte aspru judecată, pentru firea ei urâcioasă. Mai târziu, fiecare înţelese cum stau lucrurile. Oaspeţii spălau putina, de îndată ce izbucnea furtuna, lăsându-l pe kir Nicola să-i ţină singur piept. Apoi, făceau pe supăraţii până pe la mijlocul săptămânii următoare. De cum venea joia, lelea Zinca, cea dintâi, nu mai putea să rabde singurătatea, să-şi depene gândurile negre, să privească fumul de ţigară şi să asculte motanul care toarce — toate astea sfârşeau prin a o scoate din sărite.

Atunci, trimitea câte o fetiţă s-o cheme pe cea mai supărăcioasă dintre prietene, şi aceasta, fără să aştepte prea multe ploconeli, venea, o îmbrăţişa şi se însărcina să le împace şi pe cele îmbufnate, invocând argument fără replică: „starea bolnăvicioasă a lelei Zinca”. Cumetrele, la rândul lor, ştiau atât de bine să-şi înduplece bărbaţii, că dumineca următoare îi găsea pe toţi strânşi sub umbrarul din grădină.

La ceaiul care se lua după-amiază, înainte de a începe petrecerea de seară, bolnava avea lacrimi de părere de rău şi se scuza indirect:

— Ce să fac, gândiţi-vă şi voi! Sunt atât de nenorocită! Şi nu pentru că am să mor în curând, asta nu mă înspăimântă, ci pentru că omul ăsta al meu mă lasă prea singură. Acum, nu mai însemn nimic pentru el: un biet trup secătuit, bun de băgat între patru scânduri. Boscorodeşte toată ziua cu compatrioţii lui, nespălaţi ca şi el, şi nu mă vede decât la prânz şi seara în pat, când se ţine cât mai departe de mine. Nu mi-au mai rămas decât ţigara şi motanul.

— Da, e foarte dureros, biată lele Zinca! Încheiau prietenii milostivi.

Şi toată lumea se îmbrăţişa.

Dar, în clipa aceea, se ivea kir Nicola, primenit, spălat, cu barba pieptănată, cu mersul drept, cu privirea aprinsă de levantin, şi atunci lelea Zinca schimba numaidecât tonul, îl lua de mână, îl aşeza lângă dânsa şi îi spunea:

— Nu, frate dragă, nu pe tine sunt supărată. Dar, uite, viaţa... Viaţa asta care îţi făgăduieşte atâtea la început şi care-şi ţine atât de puţin făgăduielile! Nu mai poţi bea un pahar, fără să găseşti fiere la fund... Pe urmă, ştii, sunt cu un picior în groapă şi, orice s-ar spune, asta nu-mi face deloc plăcere... n-am decât treizeci şi doi de ani! Ţi-aduci aminte, când, la Bucureşti, tânără şi frumoasă, îmbrăcată în mătase, mi-ai spus pentru întâia oară: porumbiţo, aş sta zece ani în ocnă, numai ca să-ţi sărut ochii tăi ca murele!"? Cum trece vremea! Ai spune că era ieri! Şi poate că, la primăvară, o să-mi cânte ciocârlia deasupra gropii! Pe urmă, privindu-l cu dragoste, îl arăta prietenilor. Ia uitaţi-vă la el, cât este de fericit! Mi-aş pune mâna în foc, că iar a pipăit sânii vreunei târfe, dornică de o bucată

de plăcintă! Mi-e ciudă pe el şi l-aş strânge de gât, când, singură în odaia mea, mă gândesc la toate astea, dar recunosc că, în locul lui, aş face la fel! Aşa-i viaţa: roata se învârteşte şi vai de acela pe care-l prinde dedesubt!

Când începea să se întunece, după ce se termina cu ceaiul, poarta de la stradă se deschidea încetişor, parcă ar fi fost împinsă de o mână de copil, tânărul cu armonica, alungat cu opt zile în urmă, îşi vâra capul în curte. Şi lelea Zinca îi striga totdeauna:

— Intră repede, derbedeule, şi închide poarta, că te văd vecinii.

Cu acest mediu — în care vieţuiau bucuria şi ticăloşia omenească — făcu Adrian cunoştinţă în vara aceea de muncă la Nicola.

O altă lume, tot atât de nouă şi de bogată, se deschise ochilor lui dornici de a cunoaşte: cazarma Regimentului 11 de cavalerie, la doi paşi de plăcintărie, unde kir Nicola vindea multă plăcintă şi covrigi cu susan. Acolo, de asemeni, se petreceau multe lucruri, pe care cei mai mulţi nu le ştiau sau le ştiau prost. Adrian le descoperi şi le rumegă.

Ca toţi băieţii de vârsta lui, ştia că „o cazarmă este locul unde se găsesc soldaţi" şi că „soldaţii sunt nişte militari". Cazarmă! Aşa se chema curtea aceea întinsă, bine închisă, unde furnicau oameni şi cai, unde trompetele sunau mereu, unde era un du-te-neîncetat — dar pe porţi deosebite de bricuri care aduceau ofiţerii şi căruţele de furaj încărcate cu paie ori cu bălegar. În mijlocul acestei curţi, se înălţau clădiri mari, tot atât de întunecate ca şi închisoarea preventivă cu care se învecina.

Cât despre ceea ce se petrecea înăuntrul acestei curţi, Adrian nu ştia mai mult decât ceilalţi băieţi, dar, spre deosebire de ei, cum nu uita niciodată nimic din ceea ce văzuse sau auzise, îi plăcea să pună faţă-n faţă legenda şi adevărul. Astfel, judecata lui, atât de timpuriu coaptă, vedea câtă depărtare e de la cântecul şcolăresc: „Ce frumoasă este viaţa de soldat...." până la ceea ce făceau şi spuneau soldaţii, sub ochii lui. Cântecul acesta, răsuflat, nu-l auzise Adrian în gura nici unui soldat, nici la recrutare, nici în timpul serviciului, nici după, ci numai la copii. Numai copiii spuneau că viaţa de soldat e frumoasă, soldaţii însă nu.

Adrian îi văzuse făcând şi îi auzise spunând altceva: şi, în această privinţă, o icoană rămăsese vie în negura amintirilor lui de copil. Avea şapte ani pe atunci. Într-o seară, se întorcea acasă, după ce făcuse cu mama lui o plimbare prin împrejurimile oraşului. Mergeau de-a lungul grilajului care încercuia cazarma regimentului 3 de artilerie, când un soldat îi strigă din dosul gardului. Se apropiară. Tânărul le ceru “puţin tutun". Mama alergă să-i cumpere un pachet de zece bani, în timp ce Adrian

rămase cu ochii ţintă la artilerist, care avea o rană largă pe obraz:

— Cine te-a rănit? Întrebă copilul.

— Sergentul meu, răspunse cel întrebat.

— Şi pentru ce?

— Când ai să fii şi tu soldat, ai să vezi de ce...

Adrian nu uită această scurtă scenă, care îi venea în minte ori de câte ori vedea soldaţi adunându-se şi când, la cârciuma din mahala, îi auzea strigând:

— Am făcut un „cot", îmi mai rămân doi!

Iar un altul:

— Nu mai am, fraţilor, decât şase luni, din cei trei ani de puşcărie!

Apoi îi auzea pe recruţi, în fiecare toamnă:

— Fraţilor! Trei ani de tinereţe pierduţi!

— Adio, perişorul meu frumos!

— Ah, iubito, când te voi mai revedea?

— Prieteni, vom îmbrăca haina statului, haina dracului: adio libertate!

În fine, marinarii, care făceau cinci ani de serviciu, treceau cântând:

Cine a scornit armata,
Dumnezeu să-i dea răsplata,
Să nu aibă parte-n lume,
Să-şi mai câştige o pâine!

Era vorba deci de „puşcă", de „tinereţe pierdută", de „haina dracului" şi de blesteme pentru cel cate „a scornit armata". Unde sunt aşa-zişii soldaţi care cântă: „Ce frumoasă este viaţa de soldat?!"

Înarmat cu cele ce ştia, Adrian se duse să vadă mai de aproape „viaţa de soldat".

Se ducea numai duminica, zi de exerciţii pentru călăraşii cu schimbul, când clienţii erau mai numeroşi. După ce-şi încredinţa prăvălia unui compatriot, kir Nicola venea în ajutorul vânzătorului său obişnuit de la cazarmă. Acesta era un pungaş! Simigiul se certa cu el, de câte ori făceau socotelile.

— Am fost furat, ştii bine că soldaţii mă fură! striga vânzătorul în fiecare seară.

Kir Nicola se supăra puţin, primea cât era, pe urmă îi spunea lui Adrian:

— Ştiu bine că soldaţii fură, dar ştiu de asemenea că furtul lor este un noroc pentru el, care mă fură şi mai vârtos. Dar asta nu-i nimic: îi e mai greu lui să mintă în fiecare zi, decât mie să pierd zilnic câţiva bani.

— Ar fi mai bine să-i măreşti leafa, spunea Adrian, pentru ca să nu te mai fure.

— Ei, da, prietene, am făcut asta o dată, judecând ca şi tine, dar, după o săptămână... soldaţii au început iar să fure!

Adrian putu însă să se convingă că aceste furturi erau, în parte, reale. Soldaţii îi înconjurau pe plăcintari, de îndată ce-şi puneau „tanturul" pe trepied. Ei se împărţeau numaidecât în trei feluri de oameni. Erau întâi muşteriii cinstiţi, care, cu banii în mână, cereau un covrig cald sau o bucată de plăcintă, plăteau şi plecau. În jurul lor roiau însă cei mulţi, şi fără bani. Aceştia aveau două feluri de-a „lucra": unii, folosindu-se de o clipă de neatenţie, şterpeleau marfa, fără să fie văzuţi: alţii, fiinţe josnice, adevărate brute, ocnaşi înnăscuţi, care erau numiţi „gâtoşi", se apropiau cu neruşinare şi cereau o bucată de cinci sau zece bani. Kir Nicola recunoştea pe tâlhar, dar nu îndrăznea să nu-i dea, de teamă să nu-şi vadă marfa răsturnată în ţărână. După ce servea, îl supraveghea. Omul mâncând domol, se depărta tiptil.

Atunci patronul striga:

— Măi, tu ăla... nu mi-ai plătit!

Pungaşul se întorcea, obraznic: — Ce mă, albanezule? Ai uitat că ţi-am aruncat banii înainte? Ori vrei să te plesnesc?

Kir Nicola tăcea, îl privea lung pe Adrian şi îi spunea pe greceşte:

— Vezi omul acesta? Ei bine, atâta vreme cât se vor găsi astfel de bestii, lumea va avea nevoie de puşcării!

În sfârşit, a treia categorie era formată din aceia care n-aveau bani şi erau cinstiţi. Cu aceştia priveliştea nu mai avea nimic hazliu, aşa cum se întâmpla cu copiii, ci mai curând era dureros să vezi feţele bărbăteşti şi sfrijite ale ţăranilor — mistuiţi de o poftă tot atât de mare ca şi copiii lungindu-se, crispându-se, devenind tragice, tot uitându-se ţintă la bunătăţi.

— Mama ei de plăcintă! Că bine mai miroase, mă!

Şi, după această izbucnire, întorceau spatele şi plecau, scuipând vârtos. Câteodată, un caporal „în uniformă particulară" cumpăra o bucată mare, se întorcea către cei nemâncaţi şi începea să înfulece cu poftă. Pe urmă, băgând de seamă că un recrut căsca gura şi scuipa mereu, îi întindea prăjitura, „ca să muşte o dată".

— Ţine, şefule, pari să fii cel mai pofticios!

Ţăranul, naiv, lungea botul către bucată, dar, în aceeaşi clipă, o palmă dată în plin obraz îi zvârlea chipiul la pământ.

— Cojan puturos! Nu, zău, credeai că o să te las să muşti?

Apoi, ştergându-şi mâinile cu batista, „gradatul" se apropia de omul

înşelat şi bătut, căruia îi sclipeau ochii de o ură neputincioasă, şi îi spunea în râsul tuturor:

— Acum, ştii, putem să ne înţelegem. Dacă mă laşi să mă duc astă-seară la muierea ta, îţi plătesc o jumătate de kilogram de plăcintă!

Omul înghiţea batjocura şi nu îndrăznea să răspundă nimic. Atunci, peste măsură de indignat, kir Nicola tăia o felie mare, o dădea nenorocitului şi-i spunea:

— Mănâncă asta, băiete, şi dacă vrei să te plângi superiorilor tăi, sunt martor că te-a bătut degeaba!

Bietul om răspundea:

— Hm! Să mă plâng... Corb la corb nu-şi scoate ochii!

Încredinţat de acest adevăr, kir Nicola se jelea pe greceşte,

Către Adrian:

— Ah! nefericitul! Chiar dacă un om intră cu simţăminte alese în această fabrică de nenorociri, nu poate să iasă dintr-însa decât criminal!

Fabrică de nenorociri! Adrian îşi dădea singur seama, cât era de adevărat acest lucru.

În cazarma aceea imensă, băiatul pătrundea în voie unde vroia: la manej, la infirmerie, la ateliere, la grajduri. Kir Nicola, întocmai ca un Mentor, nu pierdea prilejul să-şi trimită micul său Telemac, pretutindeni unde era ceva de învăţat.

— Du-te de vezi ce se petrece pe-acolo!

Şi acolo, în colţul unei clădiri pustii, Adrian vedea un trompet major învăţând câţiva elevi-trompeţi.

Flăcăii suflau:

— Ta ta-ra ta...

Nu era bine. Vânăt de mânie, sergentul se repezea în om, îi „muta" fălcile din loc, apoi îi smulgea instrumentul din mâini şi sufla în el:

— Ta ta-ra ta ta!... Uite aşa, cădelniţa mă-ti! Din ce curvă blestemată ai ieşit? Pune limba cum îţi arăt. Şi suflă scurt şi tare, că de-aia ţi-a dat Dumnezeu bojoci!

Adrian se uita la recruţii cu obrajii umflaţi, cu ochii în lacrimi şi se îndepărta zicându-şi:

„Auzi! Cică Dumnezeu ne-a dat plămâni, ca să suflăm în trompete!"

La potcovărie, Adrian îl vedea pe meşter croindu-şi ajutoarele cu fierul roşu peste rinichi, ori de câte ori era nemulţumit de ceva. De multe ori, zdreanţa cu care era îmbrăcat soldatul lua foc.

La manej, văzu însă cele mai grozave cruzimi. Acolo, recrutul nu ştia nici să încalece destul de repede, nici să se ţină pe cal cum trebuie, nici

să-l mânuiască după poruncă şi, cu atât mai puţin, să învârtească sabia grea cu care trebuia să descrie în aer fel de fel de mişcări foarte iscusite.

În mijlocul manejului, călare şi el şi cu sabia scoasă din teacă, un sublocotenent instructor, slab ca o scândură şi furios, n-aştepta decât o greşeală, pentru ca, dintr-o săritură, să ajungă la cel neîndemânatec şi să-l pedepsească, lovindu-l în spate, cu latul sabiei. Adrian a numărat într-o zi zece lovituri de sabie date aceluiaşi om, într-un singur ceas de exerciţii, şi se întreba, în ce hal trebuie să fie spinarea nenorocitului, căruia poetul închinase cântecul „Ce frumoasă este viaţa de soldat!”

Aceste privelişti îl făcură să vadă limpede despre ce fel de „frumuseţe" era vorba. Indignarea lui atinse culmea, când, într-o zi, citi în ziare că un ofiţer de cavalerie străpunsese cu sabia trupul unui soldat. Aşa că nu fu deloc surprins când, opt ani mai târziu, află că soldatul Ispăşoiu din Craiova — pedepsit cu treizeci de zile închisoare, pentru că a avut îndrăzneala să se ducă să se plângă Regelui Carol — a descărcat toate gloanţele din arma lui într-un grup de ofiţeri adunaţi în curtea cazărmii, omorând pe unii şi rănind pe alţii.

În timpul zilei, Kir Nicola se arătă faţă de Adrian un prieten de fiecare clipă şi, totdeauna, vesel. Noaptea însă, când rămâneau numai ei singuri, albanezul devenea un om aproape misterios. Se întâmpla chiar ca Adrian să se sperie uneori, dar iubirea lui curată îl ajuta să pătrundă adevărata fire a lui kir Nicola.

Meseria de plăcintar, deşi era plină de farmec pentru Adrian şi-l făcea să nu mai atârne de nimeni, avea şi părţile ei anevoioase. Dacă ziua se scurgea în trăncăneli şi desfacerea mărfii, care era mai mult o petrecere, apoi noaptea, dimpotrivă, nu mai era loc de joacă. Trebuia să te scoli la patru dimineaţa şi să te pui pe lucru. E drept, kir Nicola nu-i cerea băiatului să se scoale atât de devreme, dar Adrian o făcea bucuros, împins de dragostea pe care o nutrea pentru bătrânul lui prieten.

Simigeria se închidea după cină şi se culcau cam pe la nouă, după ce se plămădea aluatul. La douăsprezece noaptea, kir Nicola se scula şi se ducea să frământe, timp de un ceas, cincizeci de kilograme de făină, apoi se culca din nou, pentru a mai dormi încă trei ore. În fine, la ora patru începea prepararea plăcintei şi a covrigilor, în acelaşi timp. Kir Nicola depunea atunci o sârguinţă, ce-l făcea de nerecunoscut. Cele şaptezeci de kilograme de cocă, din care a treia parte era întrebuinţată la plăcintă, iar restul la covrigi, trebuiau să fie prefăcute în marfă gata de vânzare înainte de şapte dimineaţa, fiindcă, altfel, era primejdie de-a se duce pe gârlă toată munca. Vânzătorul sosea la ceasul cinci şi încălzea cuptorul. Un ceas

mai târziu, truda era sfârşită. Plăcinta şi covrigii ieşeau cu duiumul din cuptor, umplând simigeria cu mirosul lor plăcut şi mângâind ochiul cu culoarea lor rumenă.

Era, cu adevărat, cea mai plăcută clipă. Sute de lucrători treceau în cete şi dădeau iama în bunătăţile încă fierbinţi. După aceasta urma odihna, o vânzare potolită şi taifasul cu compatrioţii, la un pahar de vin.

Laboratorul, unde Adrian îşi trăia orele cele mai duioase, îl forma odaia din dosul prăvăliei. Venea apoi depozitul de făină şi de unelte şi numai după aceasta, adică tocmai în fundul curţii, se afla locuinţa plăcintarului, unde lelea Zinca lâncezea între pisoi şi ţigările ei, cufundată într-o veşnică mâhnire.

Astfel, departe de lume, învăluit în beznă, kir Nicola se reîntorcea în fiecare noapte la firea lui adevărată, redevenea aşa cum îl plăsmuiseră munţii Albaniei, aşa cum fusese înainte de a-l fi rănit oamenii şi de a-i fi îngenuncheat viaţa. Figura lui nu mai era surâzătoare şi îndatoritoare, spinarea nu se mai încovoia pentru temeneli, căci nu mai erau muşterii care să ceară de două ori restul, nici cumetre care să râvnească la averea lui, nici vreo brută care să-l ameninţe că-i răstoarnă tanturul, nici vreun ofiţer care, dintr-o privire, să-i aducă aminte să-i ducă acasă cuvenita plăcintă cu unt. Nu mai era nici lelea Zinca, pentru a-l învinui de boala ei şi de veselia lui. Scăpat de tot şi de toţi, kir Nicola se regăsea pe el însuşi.

Era atunci frumos de văzut.

Cu capul gol, cu trunchiul despuiat până la brâu şi cu faţa aprinsă, braţele lui muşchiuloase păreau prinse într-un vârtej. Bucăţi mari de cocă grea, smulse, dintr-o smucitură, din covată, se muiau ca nişte cârpe în mâinile lui vânjoase. Pe masa de frământat, ele se prefăceau cu repeziciune în suluri lungi ca nişte şerpi, care, la rândul lor, erau transformate în o sută, două sute, trei sute de cocoloaşe de mărimea unei lămâi. Câteva mişcări dibace pentru fiecare cocoloş şi, curând, covrigi după covrigi, în şiruri neîntrerupte, după ce descriau o curbă în aer, se duceau să cadă în cazanul cu apă clocotită, unde Adrian îi lăsa să fiarbă un timp. Apoi îi scotea, îi subţia, şi îi presăra cu susan. Nu mai rămânea acum decât să-i înşire pe lopată, pentru a-i zvârli în cuptor. Aceasta era partea searbădă a muncii, partea care nu-i prea plăcea lui kir Nicola: fabricarea vulgarilor covrigi! Dar după aceştia, venea la rând stăpâna dughenii, mândra cea numai din bunătăţi făcută şi pe care toate gurile o doreau — delicioasa plăcintă!

Aici, stop!... Opreşte-te o clipă, scriitoraşule obişnuit să îndrugi la fleacuri! Acum e vorba să te atingi de chiar sufletul lui kir Nicola. Ei bine, începe, dar cu smerenie, de nu, dracu te ia!

Adrian acoperă cazanul şi deschide uşa ca să iasă aburii. Kir Nicola îşi şterge fruntea, se aşează pe un teanc de saci şi răsuceşte o ţigară:

— Adriani... scumpul meu... S-a isprăvit cu blestemaţii ăştia de covrigi!

— S-a isprăvit, kir Nicola... Acum e rândul plăcintei!

— Plă-cin-ta... Îngână kir Nicola şi trage în piept cu putere fumul de ţigară. Priveşte drept în faţă noaptea pe care zorile încep s-o fulgere, iar cu gândul se întoarce către iubiri trecute, toate iubirile lui, de la barba Vangheli până la lelea Zinca. Da, Adriani, plăcinta... ea cuprinde toată viaţa mea. haide!

Se coboară scândura îmbibată de untură, pe care se întinde foaia de plăcintă şi care are o suprafaţă de patru metri pătraţi. Iat-o, la rândul ei, pe jumătate acoperită — lungi suluri de cocă, moi şi albe, ca nişte braţe de femeie. Kir Nicola le ciopârţeşte, le preface în zeci de cocoloaşe cât portocala. Adrian stă acum în picioare, lângă stăpânul său. Coatele lor aproape se ating. Sunt cu faţa către auroră. Înainte de a începe frământarea cocoloaşelor, Nicola ciuleşte urechea. Prin uşa deschisă, aude chinuitoarea tuse care o zguduie în toate dimineţile pe ofticoasă. Câinii latră.

— Închide uşa, Adriani! ...

Adrian închide uşa şi, cu coada ochiului, se uită furiş la faţa lui kir Nicola, care e liniştită şi galbenă: gura o ţine întredeschisă, nările sunt dilatate, ochii lui sticlesc aproape cu duşmănie. Iată că mâinile plăcintarului apucă fiecare câte un cocoloş de cocă. Le frământă şi le rotunjeşte cu mişcări ritmice. Adrian le trece prin untură şi le aşează în rânduri strânse.

Deodată, cele două mâini care frământă se înţepenesc în cocă, pieptul se umflă şi din el izbucneşte un şuvoi de sunete metalice, care fac să se zguduie geamurile. Glasul lui puternic modulează armonios un cântec sălbatic. Îşi uită de el. Sub apăsarea puternică a plămânilor, gâtul se umflă, se învineţeşte, coardele vocale sunt gata să se rupă, pe când mâinile se înverşunează să frământe maşinal, la nesfârşit, aceleaşi două cocoloaşe.

Adrian, vibrând din toată fiinţa lui, cercetează discret faţa aceea sfâşiată de nebănuite deznădejdi, ochii aceia întunecaţi de durere, gura aceea strâmbată, şi se îndepărtează, respectuos.

În ce limbă cântă Kir Nicola? Greceşte? Turceşte? Albaneză? şi ce spune?

Din vârful muntelui,

Unde a văzut lumina zilei,
Un tânăr coboară la vale.
Nu merge la plimbare
Nu se duce la târg de vite.
Plimbarea lui va fi poate fără întoarcere,
Ah, da, nu va reveni poate niciodată!
Şi multă vreme îl urmăreşte
Privirea scăldată în lacrimi a unei mame scumpe:
— Dragul meu copil, se jeleşte dânsa,
Numai o mamă poate să ştie ce e durerea
Care nu se uită niciodată!
Să dea Domnul să nu mai rămână în viaţă
Mamele care şi-au pierdut copilul,
Copilul care a intrat în pământ,
Sau care a plecat pe meleaguri străine,
Unde graiul lui va fi batjocorit.
Unde durerile şi bucuriile lui vor fi neînţelese,
Unde fiecare îl va striga: "Veneticule"!

Kir Nicola se opreşte... Îşi priveşte mâinile şi vede cele două cocoloaşe care, frământate şi răsfrământate, sunt acoperite cu băşici ce se sparg. Le zvârle într-un colţ — şi atunci începe fabricarea acelei diafane foi de plăcintă, cunoscută numai în Orient, care cere multă îndemânare plăcintarului, ca să fie reuşită, şi multă simţire celui care o gustă, ca să trădeze câte suferinţe ascunde în cutele ei.

Cocoloaşele sunt năclăite în untură şi lăsate să se frăgezească. Apoi sunt apucate, două câte două, şi întinse, fiecare deosebit, până ce se fac de mărimea unei farfurii. Încă puţină untură şi, iată-le, una peste alta, cu marginile lipite. Acum vine operaţia cea măiastră — întinsul.

Talerul de cocă este înhăţat cu brutalitate, învârtit în aer şi plesnit de masă, apoi pe loc smuls, din nou învârtit şi iar izbit de masă, până ce se lărgeşte, se subţiază, se întinde, văzând cu ochii, cât o faţă de masă.

În clipa aceea, kir Nicola priveşte triumfător foiţa străvezie şi pare nemulţumit, pe când Adrian îl admiră ca pe un viteaz, care luptă cu nenumăraţi duşmani. În mâinile neştiutoare, foaia, mai subţire decât cea mai subţire mică, s-ar fi rupt de mult în mii de bucăţi. Dar kir Nicola, care n-o găseşte niciodată destul de subţire, o smulge de pe masa lipicioasă, o răsuceşte pe deasupra capului, cu un gest de sfidare şi o trânteşte pentru ultima oară, cu un zgomot de cearşaf ud.

Ea acoperă acum o suprafaţă de doi metri pătraţi. E împăturită în opt.

Printre straturi, pe măsură ce stăpânul lui împătureşte, Adrian întinde un amestec de ouă, brânză albă şi zahăr. Iat-o gata pentru cuptor, gustoasa plăcintă românească. În Orient, grecii îi zic bugaţo. La Nicola, ea are forma dreptunghiulară şi cântăreşte aproape o jumătate de kilogram. Toată lumea îi preţuieşte gustul. Nimeni nu ştie câte dureri zac în ea.

O, voi, cei care mâncaţi plăcinta din Orient! Fiţi milostivi faţă de bieţii plăcintari soioşi, care răspund cu un surâs smerit la nobila voastră trufie!...

Acum, când tăvile nu aşteaptă decât clipa în care să fie vârâte în cuptor, kir Nicola şi Adrian se odihnesc şi sorb o bună cafea turcească:

— Kir Nicola!... De ce eşti tu noaptea atât de nefericit?

Cel întrebat nu răspunde numaidecât. Fumează şi cată îndelung la iscoditorul băiat. Ochii lui, gura lui, s-au îmblânzit iarăşi. Surâde:

— Bietul meu Adriani!... Tu vrei să ştii prea multe... Nu poţi să spui tot ce simţi... Îngăduie, mai bine, lui kir Nicola să sărute pe micul lui prieten, care are un suflet atât de bun!

Când tu vei fi mare, eu n-am să mai fiu decât o amintire pentru tine. Află deci un lucru: străinul este o umbră care-şi poartă ţara în spinare. Aceasta nu e pe placul patrioţilor, de aceea el e pretutindeni un om de prisos. Dar, ceva şi mai rău. Se întâmplă ca străinul să nu mai placă nici chiar acelora care l-au iubit, şi asta e mai trist decât orice.

Pe vremea când am cunoscut-o pe biata mea Zincuţa, tot ce făceam, tot ce spuneam, era farmec pentru ea. Stângăciile mele, prostiile mele, româneasca mea stricată, până şi boscorodelile mele cu străinii — totul îi plăcea, orice o făcea să râdă. De îndată însă ce se iviră cele dintâi semne ale boalei, nu mai fusei pentru iubita mea decât “ o naţie spurcată".

Ei!... More Adriani! Tu n-ai de unde şti cât e de greu pentru un om bun să vadă cum se strâmbă de ură faţa care i-a fost dragă şi să audă ocările ieşind potop din gura care, altădată, n-avea pentru el decât cuvinte de alintare. Toate astea cad pe inima noastră, cum cade apa fiartă pe un trandafir. Şi dacă tulpina trandafirului mai poate să se ridice după o asemenea Opăreală, apoi floarea lui nu va mai fi niciodată ceea ce a fost.

Am iertat şi eu cât am putut, dar mi-a fost greu să uit că însăşi prietena mea se întovărăşea cu cele mai josnice fiinţe, pentru ca, neavând ce vorbi, să scuipe peste tot ce un străin are mai sfânt: locurile unde a văzut lumina zilei şi unde a trăit clipele cele mai duioase! Duioase, chiar atunci când erau nenorocite!... Cu cât batjocorea amintirile mele scumpe, cu atât mă simţeam mai legat de oamenii din ţara mea, care mi le răscoleau. La începutul legăturii noastre, aş fi lepădat bucuros pielea mea de albanez şi m-aş fi vârât sub a ei, dar, curând, nu-mi mai rămase — şi nu din vina mea — decât o pătimaşă dorinţă să retrăiesc durerosul meu

trecut, să mă îmbăt cu compatrioţii mei şi să aduc în simigeria mea un colţ de Albanie.

În vremea asta, ce de bani aruncaţi pe fereastră, adică pe doctori, pe leacuri şi chefurile scumpei şi nenorocitei mele Zincuţa! Mii de kilograme de plăcintă, mii şi mii de covrigi frământaţi în nopţi de trudă, de aceste două mâini!

Când am venit la Brăila şi mi-am ales locul aici, am vrut să arăt vecinilor că nu eram un hrăpăreţ. În ziua când am deschis plăcintăria, am împărţit în mahala, la mici şi la mari, douăzeci de kilograme de plăcintă şi trei sute de covrigi, fără să primesc un gologan. Şi ai văzut cu ce m-am ales: „albanez spurcat". M-am făcut că nu bag de seamă, cu toate că mă durea. Şi am continuat, după cum vezi, să rămân prietenul micilor puşlamale, îngăduitor cu cei care mă fură când pot şi mă înjură cât le place.

La cazarmă, la fel, m-am purtat ca un om de treabă. Cu toate că plătisem la casa regimentului taxa care se cuvenea, am vrut să las să mai treacă de la mine. Astfel, — am înştiinţat pe colonel că, ori de câte ori mă va vesti că se pregăteşte un banchet ofiţeresc sau vreo masă mare în familie, sunt gata să-i aduc o frumoasă plăcintă, de cea mai bună calitate. Şi cum am fost răsplătit? Astăzi, banchetele şi mesele mari sunt născocite la fiecare cincisprezece zile. Dacă uneori mă las greu, mi se porunceşte, ca şi cum ar fi vorba de o datorie, şi nu de un dar. Până şi sergenţii, şi instructorii vin să se îndoape la tanturul meu, amână plata „la soldă" şi niciodată solda pe care o primesc, nu este aceea din care trebuie să mă plătească. Şi dacă, dezgustat de abuzuri, mă împotrivesc, sunt numit „albanez ticălos", care „încurcă lumea", mă alungă de la un escadron la altul, uită că am plătit o taxă cerută de regulamente şi că am dobândit un drept de vânzare.

În faţa tuturor acestor nedreptăţi, tac, mă aplec şi caut o mângâiere în tovărăşia compatrioţilor mei. Mă îmbăt uneori ca un porc şi cheltuiesc într-o singură seară, tot câştigul dintr-o săptămână.

Dar acest soi de mângâieri îmi aduc dezamăgiri cumplite. De câte ori, în toiul chefului, n-am fost uşurat de toţi banii ce-i aveam asupra mea! A doua zi, îmi aduceam aminte care „bun prieten"mă compătimise şi mă pupase prea cu foc. Vezi tu, dragul meu băiat, eu ştiu să ajut omul la nevoie — căci nu poţi să ai suflet şi să rămâi nepăsător la durerile celorlalţi — dar, aş vrea mai bine să mor, decât să văd cum un prieten abuzează de sentimentele mele!

Iată care este durerea mea! Pentru prieteni, sunt de cele mai multe ori o gâscă bună de jumulit. Pentru cei de la cazarmă, o vacă de muls.

Pentru mahala, “un albanez ticălos"! Pentru biata mea Zincuţa, o “naţie spurcată".

Şi eu aş vrea să fiu un frate pentru toată lumea, dar nimeni nu mă vrea. Nimeni nu vrea să ajute unui om, care s-a născut bun, să rămână bun şi, cu atât mai puţin, nu-l ajută să devie, atunci când n-a avut norocul să se nască, bun.